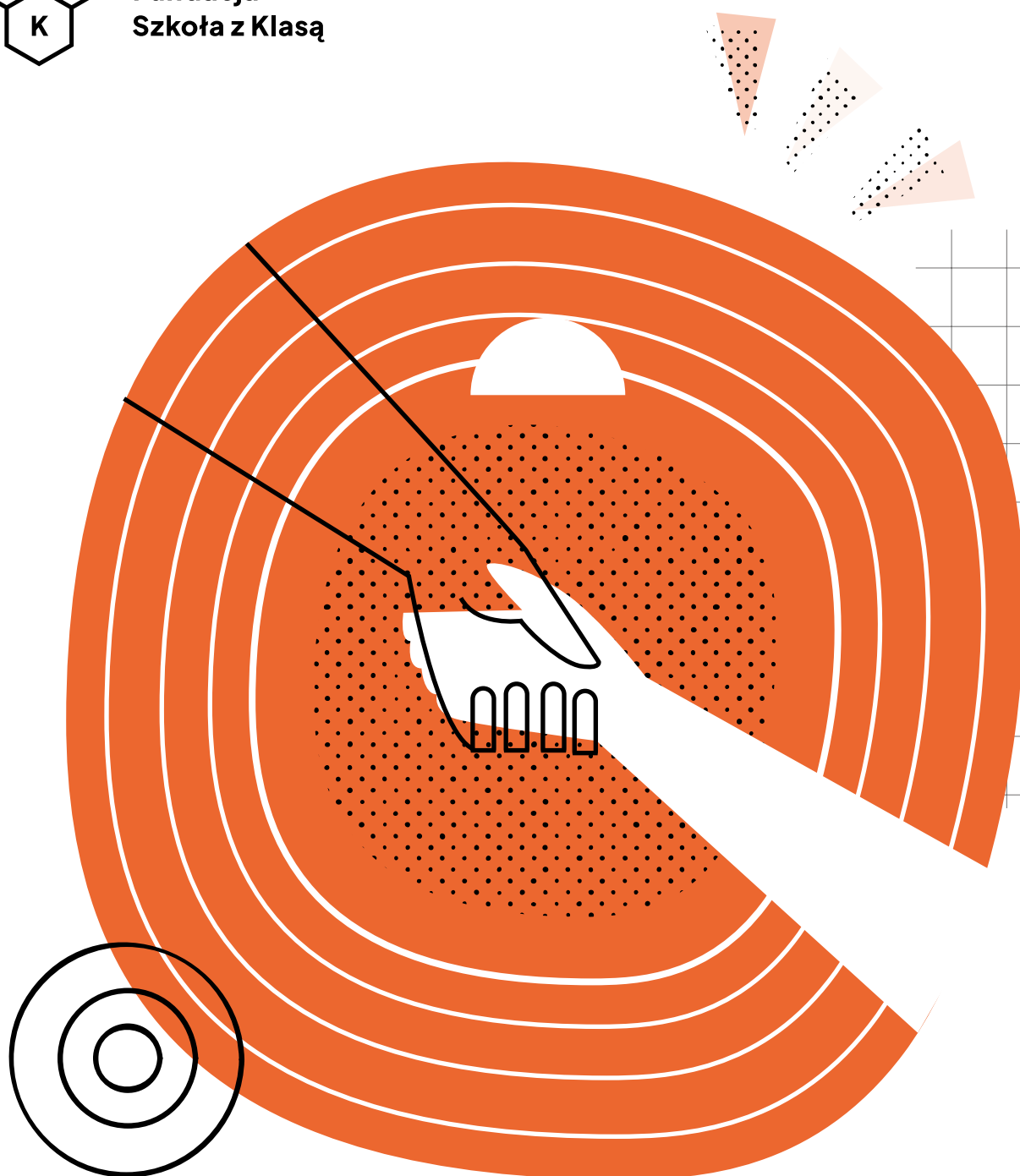

Fundacja
Szkoła z Klasą

PROJEKT(UJ) ODPORNOŚĆ!

JAK ZREALIZOWAĆ PROJEKT
EDUKACYJNY O ODPORNOŚCI
PSYCHICZNEJ?

S Z K O Ł A
Z K L A S Ą
2 0 2 4 / 2 5

Autorka:
Marta Puciłowska-Schiemann

Redakcja merytoryczna:
Magdalena Domańska

Redakcja językowa:
Aleksandra Sulmicka

Skład i grafika:
Żaneta Pulkowska

Program Szkoła z Klasą jest prowadzony przez Fundację Szkoła z Klasą w ramach przedsięwzięcia Kurs na Odporność Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności realizowanego wspólnie przez Fundację Szkoła z Klasą i Fundację Edukacja dla Demokracji.

Droga Nauczycielko! Drogi Nauczycielu!

Jeśli czytacie ten tekst, to znaczy, że temat odporności psychicznej jest Wam bliski. Program Szkoła z Klasą, w którym uczestniczycie, koncentruje się na tym, żeby pomóc Wam rozwijać kompetencje, dzięki którym będziecie mogli budować bardziej odporne szkolne społeczności.

W programie, obok innych działań, znalazł się projekt edukacyjny. Chcemy zaprosić Was do tego, żebyście spojrzeli na tę metodę na nowo, jak na narzędzie, które samo w sobie wzmacnia odporność psychiczną. Jeśli jego temat również będzie jej dotyczył, to dawka odporności w Waszej szkole będzie podwójna.

Zależy nam na tym, żeby projekty, które przygotowujecie:

- były zgodne z definicją projektu edukacyjnego,
- odpowiadały na prawdziwe wyzwania, z którymi się mierzycie,
- były ważne dla Was i dla Waszych uczniów i uczennic,
- dotyczyły tematów związanych ze wzmacnianiem odporności w szkole

Czym jest projekt edukacyjny?

Projekt edukacyjny to *zespołowe, planowe działanie uczniów, mające na celu rozwiązanie konkretnego problemu, z zastosowaniem różnorodnych metod*¹. Gdyby przełożyć tę krótką definicję na praktykę, pracę metodą projektu można by opisać za pomocą czterech słów – kluczy: **problem, zespół, planowanie, metody**.

W dalszej części publikacji szczegółowo omówimy każde z tych zagadnień, koncentrując się na kluczowych elementach pracy projektowej.

01.

Zgodnie z rozporządzeniem MEN obowiązującym od września 2010 r.

Problem

Celem pracy projektowej jest rozwiązanie problemu. Słowo „problem” możemy też zastąpić słowem „wyzwanie” lub „pytanie”. Wyobraźmy sobie, że uczniowie i uczennice to zespół badawczy, którego zadaniem jest rozstrzygnięcie dylematu czy też znalezienie odpowiedzi na pytanie, na przykład:

- *Pułapki myślenia – jakie figle płata nam mózg?*
- *Konflikt – czy jest dobry, czy zły, i czy go potrzebujemy?*
- *Po co nam emocje?*

Istotne jest, żeby nauczycielki i nauczyciele **oddali** uczniom i uczennicom **tyle odpowiedzialności, ile są gotowi i gotowe wziąć, zależnie od wieku i poziomu samodzielności**. Dzięki temu uczniowie i uczennice mogą bazować na tym, co już potrafią i powoli poszerzać swój zakres umiejętności. Zbyt duża odpowiedzialność, jeśli nie jesteśmy gotowi jej przyjąć, może przytłaczać. Z kolei poczucie braku wpływu może frustrować tych, którzy są bardziej samodzielni.

Temat projektu – sformułowany w sposób problemowy – **może być związany z realizacją podstawy programowej lub dotyczyć zainteresowań uczniów i uczennic**. To od Ciebie – nauczyciela czy nauczycielki, a także od celów edukacyjnych, które chcesz zrealizować z grupą, zależy, jaki obszar tematyczny wybierzesz. Przeanalizuj też możliwości osób w klasie, z którą pracujesz i zastanów się, ile wolności w wyborze tematu czy tematów projektu chcesz pozostawić swoim uczniom i uczennicom. W przypadku tegorocznej Szkoły z Klasą dobrze jest zdecydować się na temat dotyczący odporności.

02.

Zobacz
inspiracje
z programu
**Fake kNOw
more**
~~~~~

Często ten sam temat może być realizowany na różnych poziomach edukacyjnych. Projekt dotyczący rozpoznawania emocji sprawdzi się zarówno u najmłodszych, jak i u najstarszych dzieci. Młodszy mogą skupić się na nazywaniu i rozpoznawaniu podstawowych emocji oraz na strategiach radzenia sobie z nimi, podczas gdy starsi uczniowie i uczennice mogą sami zaplanować działania, na przykład wokół emocji i dezinformacji².

Ważne: w pracy projektowej ważniejszy niż sam temat czy efekt, który – mierzo-ny naszą miarą – będzie zadowalający, jest **pokazanie uczniom i uczennicom, że mogą być sprawczy i sprawcze na każdym etapie projektu**. Istotne, żeby uczniowie i uczennice widzieli, że to, co powstaje, jest naprawdę ich i na miarę ich możliwości. Żeby to się udało, nauczyciel powinien wejść w rolę przewodnika, który przygotowuje instrukcje i wyznacza ramy tak, żeby uczniowie i uczennice byli w stanie – możliwie jak najbardziej samodzielnie – się w nich poruszać.

Dlatego już na etapie wyboru tematu zadбай o to, żeby zostawić uczniom i uczennicom **możliwie najwięcej wpływu**. Niech temat będzie dla nich naprawdę ciekawy, to pozwoli im zaangażować się w realizację projektu.

Plan

Praca metodą projektu jest działaniem planowym, to znaczy, że powinna być ustrukturyzowana. Strukturyzowanie zadań to ważna umiejętność, zarówno na poziomie indywidualnym, jak i zespołowym. Co warto wziąć pod uwagę przy planowaniu pracy projektowej?

- ☞ Należy tak **sformułować temat**, aby był zrozumiały dla wszystkich członków zespołu.
- ☞ **Istotne jest ustalenie celów szczegółowych** (Pomocne będą pytania: Co dokładnie chcemy zrobić? Co ma być efektem naszej pracy i czego chcemy się nauczyć?).
- ☞ **Ważne, by jasno określić podział zadań**, zarówno merytorycznych, jak i technicznych (Przygotowanie prezentacji, zrobienie albumu, nagranie piosenki to też zadania).
- ☞ **Należy opracować harmonogram działań** z konkretnymi terminami realizacji oraz kamieniami milowymi, czyli momentami, kiedy sprawdzamy, jak nam idzie, czego nam brakuje, czy realizujemy założony harmonogram.
- ☞ **Istotne może być również zaplanowanie komunikacji zespołu projektowego** (Jak będziemy się komunikować w sprawie projektu poza szkołą? Telefonicznie, mailowo, a może za pomocą komunikatora? Czy będziemy pracować na współdzielonych dokumentach?).
- ☞ **Należy też zaplanować komunikację działań** (Czy chcemy pokazać nasz projekt publiczności? Jak zaprosimy gości? Czy chcemy komunikować nasze działania w przestrzeni publicznej, na przykład rozwiesić plakaty?). Pracując z najmłodszymi, warto zaangażować w pracę rodziców, na przykład napisać do nich list opowiadający o projekcie z prośbą o wsparcie konkretnych działań uczniów i uczennic.
- ☞ **Nie można zapomnieć o ewaluacji** pracy w odniesieniu do celów, które postawiliśmy sobie na początku (Co nam się udało? Z czego jesteśmy dumni? Czego nie udało nam się zrobić? Dlaczego? Czego nas to uczy? Co byśmy powtórzyli a co zrobilibyśmy inaczej?).

Ważne, aby nauczyciele czy nauczycielki zebrali te wszystkie ustalenia i upewnili się, że są przejrzyste dla wszystkich członków i członkiń zespołu.

Możesz zaplanować sobie momenty w harmonogramie (swoje kamienie milowe), kiedy zapytasz uczniów i uczennice o postępy prac. Ważne, żeby zadawać pytania, które im pomogą, a nie zestresują lub sprawią, że poczują się sprawdzani. Możesz zapytać: Czy potrzebujecie wsparcia? Jak tam Wasz harmonogram, może warto mu się przyjrzeć i coś przesunąć?. Wyobraź sobie swoją rolę jako kogoś, kto buduje rusztowanie, strukturę, która trzyma cały budynek, a to uczniowie i uczennice stawiają ściany, budują dach, wykańczają wnętrza. Twoja rola jest kluczowa, żeby utrzymać konstrukcję całości.

Metody

W projekcie można wykorzystywać różne metody, dzięki którym uczniowie i uczennice poszerzą swoją wiedzę i umiejętności. Mając na myśli metody, warto wziąć pod uwagę zarówno te, które pozwalają uczniom zdobywać wiedzę, jak i te, które pomagają ją porządkować, generować pomysły czy prezentować wyniki projektu.

03.

Więcej
o weryfikacji
źródeł
internetowych.

Warto zadbać o różnorodność metod, jednocześnie nie deprecjonować wyszukiwania informacji w internecie³. Przypomnij uczniom i uczennicom, że w ramach projektu mogą zdobywać wiedzę i doświadczenia na różne sposoby, a są to (między innymi):

- **wywiad lub rozmowa** ze specjalistą (na przykład ze szkolnym psychologiem czy z osobą pracującą w pobliskim ośrodku sportu, z kimś z rodziny czy z inną osobą ważną dla społeczności);
- **spacer z obserwacją**, po lesie, bo najbliższej okolicy, ale też po szkole. (Do takiego spaceru warto przygotować sobie kartę z pytaniami związanymi z tematyką projektu. Jeśli projekt dotyczy relacji w szkole, możemy zadać pytania: Gdzie w szkole lubimy spędzać czas? Dlaczego tak jest? Co sprawia, że czujemy się tam dobrze? Można też pomyśleć o dokumentacji zdjęciowej lub filmowej.);
- **wizyta** w muzeum, w kinie, w teatrze, w urzędzie, w lokalnej izbie tkactwa czy w ośrodku zdrowia;
- **praca z książką**, wokół której uczniowie rozmawiają;
- **obejrzenie filmu czy wysłuchanie audycji / podcastu** o tematyce bliskiej realizowanemu projektowi;
- udział w **wykładzie, odczycie, koncercie**;
- **doświadczenie lub eksperyment**, na przykład udział w zajęciach z mindfulness czy zaplanowanie zdrowej diety i rozsądnej aktywności fizycznej na jakiś określony okres czasu i spisanie wniosków z eksperymentu;
- **przeprowadzenie badań**, na przykład ankiety, w której uczniowie i uczennice sprawdzą, jak ich koledzy i koleżanki rozumieją słowo „empatia”;
- w starszych klasach ciekawą propozycją jest poszukanie **wyników badań** dotyczących interesującego uczniów i uczennice zagadnienia i – być może z pomocą osoby dorosłej – wyciągnięcie najważniejszych dla projektu wniosków.

To tylko przykłady, na pewno możecie tę listę uzupełnić i rozwinąć.

Różnorodność metod, o której wspomina definicja, to także **metody na generowanie pomysłów i rozwiązań** (na prezentację wyników projektowych, na sposoby zdobywania wiedzy w projekcie, na szukanie sojuszników) takich jak:

- **burza mózgów np.** z wykorzystaniem dużej płachty papieru czy kolorowych karteczek (Ważne, żeby nie deprecjonować żadnego pomysłu, każdy może być początkiem nowego, kreatywnego rozwiązania!) lub **odwrócona burza mózgów**, czyli wygenerowanie największej liczby najgorszych rozwiązań (Takie podejście pozwala wyjść z utartych torów myślenia. Patrząc na najgorsze pomysły, zastanawiamy się, jakie byłyby dla nich możliwie najlepsze alternatywy);
- **drzewo pomysłów** – jest podobne do burzy, ale daje więcej czasu do namysłu. Schemat drzewa (czy balonu, czy koszyka, czy walizki) rysujemy na dużej kartce i wieszamy w widocznym i dostępnym miejscu w klasie. Określamy, jak długo drzewo będzie dostępne (dzień, kilka dni, tydzień). Każdy może do niego podejść i w dowolnym momencie dorzucić swój pomysł;
- **skrzynka na pomysły** – przydaje się wtedy, kiedy z jakiegoś powodu chcemy zachować anonimowość pomysłodawców. Tak jak drzewo, możemy ją postawić w klasie na dłużej lub krócej, w zależności od potrzeb.

04.

**Jak
ewaluacja,
to z klasą!**
~~~~~

Podrzucaamy Wam te trzy inspiracje i zachęcamy do tworzenia swojej listy kreatywnych rozwiązań. Zwróćcie uwagę, że wszystkie trzy metody świetnie sprawdzą się też do ewaluacji projektu, a jeśli potrzeba Wam więcej inspiracji, zajrzyjcie do publikacji *Jak ewaluacja, to z klasą!*⁴.

05.

**Przybornik
projektu
edukacyjnego**
~~~~~

O metodach porządkowania projektu – tworzeniu harmonogramu, kart pracy i instrukcji – piszemy w punkcie dotyczącym planowania. Jeśli będziecie podążać za naszą listą, na pewno uda Wam się wprowadzić do prac projektowych porządek. Jeśli interesują Was różne metody zarządzania pracą projektową, możecie zajrzeć do poradnika *Przybornik projektu edukacyjnego*⁵, ale tę rekomendację potraktujcie jako zadanie na szóstkę :-)

Ważne: pamiętajcie, że **projekt nie musi kończyć się pokazem prezentacji multimedialnej**. Efektem może być spektakl, podcast, publikacja, nowy odpornościowy regulamin obowiązujący w waszej klasie, sesja ćwiczeń w przyrodzie lub cykl debat o tym, co jest ważne dla lokalnej społeczności.

Forma powinna odpowiadać na postawione na początku cele i pasować do tematu. Czasem prezentacja odpowiada temu najlepiej, a czasem warto poszukać innych rozwiązań.

Jak wybrać temat projektu?

Znacie dobrze tabelę prezentującą obszary wzmacniania odporności psychicznej, a także raport z ankiety diagnostycznej w Waszej szkole. Przeprowadziliście też w szkole rozmowy na ten temat. Zbierzcie te materiały i przyjrzyjcie się im wspólnie z uczniami i uczennicami. Możecie spisać wnioski na karteczkach, zobaczyć, czy wyłaniają się z nich jakieś bloki tematyczne lub kategorie. Możecie też rozrysować (z młodszymi metoda rysowania obrazków sprawdzi się znakomicie) czy rozpisać wnioski na dużym arkuszu. Ważne, żeby poświęcić czas na przeanalizowanie tego, czego już udało Wam się dowiedzieć. Możecie skorzystać też z Kreta, jednego z narzędzi proponowanych w Szkole z klasą⁶.

06.

Kret

Żeby pomóc Wam przełożyć wnioski na wybór konkretnego tematu dotyczącego odporności, przygotowaliśmy matrycę, która – jak lejek – zawęży wybór, prowadząc Was przez pytania i odpowiedzi. Matryca składa się z trzech kategorii: O czym? Co? oraz Jak?

Kategoria “Jak?” zazębia się już z planowaniem. Zadając sobie to pytanie, sprawdzicie, czy planowanie przebiegło odpowiednio, czy też może jest jeszcze coś, o czym warto pomyśleć i co warto przemyśleć bądź zabezpieczyć.

Kategoria 1: O czym?

Punkt numer jeden to zrozumienie, o czym dokładnie chcecie zrobić projekt, co jest tym dużym, nadrzędnym tematem. Nie myślcie na razie o konkretnych działaniach, skupcie się na znalezieniu tego, na czym Wam najbardziej zależy.

Jak rozumiecie odporność? Znaście definicję, ale gdybyście mieli ją powiedzieć własnymi słowami, jak by brzmiała?

Jakie słowa przychodzą wam do głowy, kiedy myślicie o odporności?

O jakich tematach związanych z odpornością najczęściej się rozmawia w waszej szkole?
Co wracało w dialogach, w raporcie z diagnozy, w nieformalnych rozmowach?

O jakich problemach związanych z odpornością się w waszej szkole nie rozmawia?

Jakie tematy najbardziej Was poruszają, są dla Was ważne?

Co chcielibyście zmienić?

Jak się z tym czujecie, jakie towarzyszą Wam emocje?

Czego chcecie się nauczyć / dowiedzieć, realizując taki projekt?

Co jest dla Was trudne w pracy z odpornością?

Kategoria 2: Co?

Teraz pomyślcie, co takiego chcecie zrobić, skoro wiecie już, na jaki temat. Popatrzcie na poniższe pytania i nie przejmujcie się, jeśli któreś się powtarzają, teraz cel jest inny:

Co chcecie zmienić na poziomie konkretnym? Coś, co w Waszej szkole nie działa?
A może wdrożyć coś, czego nie ma?

Jaki jest cel tego działania?

Co to działanie zmieni? Na jakie mniejsze części możecie je podzielić?

Kto jest odbiorcą Waszych działań, jaka jest grupa docelowa?

Dlaczego to jest ważne? Dla Ciebie/dla Was? Dla innych osób w Waszym otoczeniu?

Co projekt da Waszej szkolnej społeczności?

Po czym poznacie, że coś się zmieniło?

Jakie konkretne efekty zobaczycie? | Co będzie widać? Co będzie słychać? | Co ktoś będzie czuć?

Jak się z tym działaniem czujecie? Jako grupa oraz każdy z Was osobno?

Jak widzicie swoje role w tym działaniu?

Co Wam pomoże w trudnych momentach? Co wiecie, że pomaga wam zawsze, jako zespołowi, jako poszczególnym osobom?

Czego się dzięki temu uczycie?

Kategoria 3: Jak?

Czas przejść do działania, czyli zastanowienia się, jak dokładnie będą przebiegać prace w projekcie. To ważne, żebyście najpierw zrobili dwa pierwsze kroki i upewnili się, że naprawdę wiecie, dlaczego i dla kogo robicie swój projekt i jaką zmianę chcecie zobaczyć na końcu.

Ile macie czasu na realizację projektu? Czy uda Wam się zrobić wszystko?
Z czego ewentualnie możecie zrezygnować?

Jak możecie ułatwić sobie pracę? Na jakie mniejsze kawałki można podzielić
Wasze zadanie, żeby łatwiej było je zrealizować?

Kto Wam pomoże, jakich macie sojuszników?

Czy macie plan awaryjny? Może warto o nim pomyśleć?

Co Was motywuje do pracy – jako zespół i jako jednostki? Po co możecie sięgnąć w trudnym momencie?

Po czym poznacie, że coś się zmieniło? | Co będzie widać? Co będzie słychać? | Co ktoś będzie czuć?

Jak i komu będziecie opowiadać o projekcie?

Jakiego wsparcia potrzebujecie od moderatora?